

HARRI HAUTAJÄRVI
JUHANA HEIKONEN

PETTERI KUMMALA
TIMO TUOMI

KENEN

KAUPUNKI?

DOCOMOMO SUOMI FINLAND RY – ICOMOSIN SUOMEN OSASTO RY
RAKENNUSTAITEEN SEURA RY – RAKENNUSPERINTÖ-SAFA

**PAMFLETTI MUUTTAA
KAUPUNKISUUNNITTELUN SUUNTAA**

PAMFLETTI MUUTTAA KAUPUNKI- SUUNNITTELUN SUUNTAA

**KENEN KAUPUNKI?
MONINKERTAISTI KESKUSTELUN
HELSINGIN RAKENTAMISESTA**

**HARRI HAUTAJÄRVI, JUHANA HEIKONEN,
PETTERI KUMMALA JA TIMO TUOMI**

Kenen kaupunki? Helsingin kaupunkisuunnittelu ja kulttuuriympäristö törmäyskurssilla on toimittamamme tietokirja, joka ilmestyi maaliskuussa 2021. Se on saanut suuremman julkisuuden ja huomion kuin mikään muu arkkitehtuuria tai kaupunkisuunnittelua käsitellyt kirja Suomessa vuosikymmeniin. Tiedotusvälineissä sitä on käsitelty myönteisesti, ja suurin kritiikki on tullut muutamalta kaupungin korkealta viranhaltijalta ja rakennus- ja sijoitusyhtiön edustajalta sosiaalisessa mediassa. Pamfletti näyttää tulleen todella tarpeeseen, juuri oikealla hetkellä, sillä sen synnyttämän keskustelun ja väittelyn myötä kaupunkisuunnittelun suunta voi muuttua parempaan.

Tämä on tuorempia esimerkkejä Helsingissä yleistyneestä haitallisesta tiivistämisestä. Sijoitusyhtiö Kojamo haluaa purkaa Kottaraisen korttelista 1930-luvun klassistisen punatiilirakennuksen ja rakentaa tilalle kahdeksankerrosiset asuinkerrostalot, jotka ylittäisivät alueen räystäskorkeuden. Yksi kantakaupungin arvokortteleista pilattaisiin, ja tuleville asukkaille tarkoitettu sisäpiha pilkottaisiin kapeiksi ja hämäräksi kuluiksi. Seitsemännen kerroksen pohjapiirustukseen on merkitty rakennusten varjot. Kalevankadun julkisivukuvassa näkyvät etualalla 1800-luvun alkupuolen harvinaiset puutalot, jotka Kojamo halusi purkaa siirrettäviksi. Kortteli näkyy nykytilassaan viistoilmakuvassa. Tämän ja muiden Kojamo Oyj:n Metropolia-hankkeiden taustoja käsitellään kirjassa *Kenen kaupunki?* Kuvat JKMM Arkkitehdit Oy 2021.

Tässä katsauksessa käsittelemme *Kenen kaupunki?* -pamfletin herättämää keskustelua, vastaamme esitettyyn kritiikkiin sekä oikaisemme muutamia väärinkäsityksiä ja virheellisiä väittämiä. Lisäksi pohdimme hieman Helsingin kaavoituksen nykytilaa. Pamfletin julkaisseiden neljän järjestön tavoitteena oli havahduttaa kaupunkilaiset huomaamaan muutos, jossa Helsingin arvokkaita kulttuuriympäristöjä ollaan pilaamassa ja yhteistä kaupunkiympäristöä huonontamassa. Pyrkimyksenä oli myös herättää keskustelua kaupunkisuunnittelua ohjaavista arvoista. Näissä tavoitteissa kirjamme on kiistatta onnistunut, sillä siitä tuli kaupunkisuunnittelun ja -politiikan kuuma peruna. Pamfletin painos myytiin nopeasti loppuun, mutta artikkeleita luetaan ja jaetaan edelleen verkossa.

Kenen kaupunki? -kirja on noussut sekä isoina uutisina että kirjan toimittajien ja kirjoittajien haastatteluina valtakunnalliseen mediaan, kuten *Helsingin Sanomien* kaupunkisivuille, pääkirjoitukseen ja mielipideosastolle, *Hufvudstadsbladetiin*, *Ylen* uutisiin ja radio-ohjelmiin sekä MTV3:n uutislähetysiin. Sitä on käsitelty myönteisesti myös aikakaus- ja ammattilehdissä, paikallislehdissä ja *Radio Helsingissä*.¹ Yhteisöt ja yhdistykset ovat järjestäneet pamfletin pohjalta webinaareja ja keskustelutilaisuuksia, ja kirjan tekijöitä on pyydetty moniin tilaisuuksiin puhujiksi ja jopa kuntavaaliehdokkaiksi. Pamflettia on käsitelty myös yksityisten henkilöiden julkaisemissa podcasteissa ja blogeissa. Niissä palaute on ollut pääosin kiittävää, toisinaan kritisovaa, riippuen kirjoittajan tai podcastin tekijän omasta näkökannasta ja osallisuudesta sijoittajien kaavahankkeisiin. Sama pätee sosiaalisen median kanaviin, joissa pamfletti on synnyttänyt erityisen laajoja, etupäässä myönteisiä keskusteluja, mutta myös kiivasta väittelyä. Pamfletti on aktivoitunut etenkin kuntavaalien alla eri kanavissa käytävää keskustelua. Vastaanottoa ja sen nostattamaa keskustelua on kuitenkin leimannut muutama seikka, joihin kirjan toimittajina haluamme tässä katsauksessamme kiinnittää huomiota.

HELSINKIÄ PITÄÄ RAKENTAA, MUTTA VIISAAMMALLA TAVALLA

Sekä Helsingin johtavat kaavoitusvirkamiehet että pari sijoitus- ja rakennusyhtiöiden edustajaa on pyrkinyt ennen kaikkea perättömillä virheväitteillä tietoisesti suuntamaan keskustelua pois pamfletin perussanomasta, eli kulttuuriympäristöjen vaarantumisesta ja sijoittajien etujen kasvamisesta. Kirjaa on myös syytetty kaupungin kehittämisen, kasvun ja rakentamisen vastustamisesta ja pyrkimyksestä "museoida" Helsinki. Pamfletissa ei vastusteta Helsingin kasvua eikä rakentamista. Sen perussanoma on vaatimus viisaammasta, kestävämmästä ja laadukkaammasta tavasta luoda uutta kaupunkia. Tämä on todettu kirjan esipuheessa:

Haluamme kehittää, täydentää ja rakentaa Helsinkiä sen olemassa olevista vahvuuksista lähtien. Peräänkuulutamme kaupunkia, jonka suunnittelussa ja rakentamisessa tärkeimmälle sijalle palaisi yhteinen etu: yleinen viihtyvyys, ympäristöterveys, ilmastokestävyys ja kulttuuriympäristön vaaliminen.

KAUPUNKISUUNNITTELUN ULKOISTAMINEN SIOJITUS- JA RAKENNUSYHTIÖILLE

Pamflettiä on kritisoitu kiinteistösiioittajien ja rakennusliikkeiden vallan ylikorostamisesta kaupunkisuunnittelussa, koska osa siinä käsiteltävistä hankkeista ei ole yksityisistä aloitteista syntyneitä, vaan kaupungin käynnistämiä. Kirjassa ei kuitenkaan väitetä, että kaikki siinä käsitellyt hankkeet olisivat sijoitus- ja rakennusyhtiöiden aloitteista syntyneitä, ja taustat kerrotaan artikkeleissa. Kirjassa tuodaan esille viime vuosien keskeinen muutos, jossa Helsingin kaupunki yhä useammin valitsee sijoittajat jo ennen suunnittelun alkua ja antaa niiden määrittellä tärkeimpien alueiden kehittämistä omista lähtökohdistaan ilman avointa keskustelua ja riittävää kulttuuriympäristön huomioimista.

Pamfletin artikkeleissa kiinnitetään huomiota myös sijoitus- ja rakennusyhtiöiden vaikutusvallan lisääntymiseen hankkeiden etenemisessä. Näkyvimpiä esimerkkejä siitä on Helsinki Garden, jossa kiinteistösiioittajalle tarjottiin myös kompensaaiona rakennusoikeutta suoravarauksena halutuilta alueilta sen nojalla, että hanketta hieman pienennetään alkuperäisistä suunnitelmista. YIT:n Trigonin pilvenpiirtäjien merkittävä korottaminen ja leventäminen on puolestaan osoitus siitä, miten hankkeet muuttuvat prosessin edetessä asukkaiden ja kaupunkiympäristön kannalta haitalliseksi suuntaan sijoitus- tai rakennusyhtiön vaatimuksesta.

VASEMMISTOLAISTA, OIKEISTOLAISTA VAI RIIPPUMATONTA KRIITIKKIÄ?

Jotkut ovat väittäneet pamflettiin sisältyvää sijoittajavetoisen kaupunkisuunnittelun kritiikkiä vasemmistolaiseksi. Kirjan artikkeleissa ei kuitenkaan kritisoida sijoittajia eikä sijoittamista sinänsä, vaan sijoittajien vaikutusvallan kasvua ja sijoittamisen mahdollisuuksien kohdistumista harvalle ja valitulle joukolla Helsingin nykyisellä maankäyttöpolitiikalla, joka rajoittaa vapaata kilpailua ja markkinoiden toimivuutta. Toisaalla pamfletti on nähty oikeistokonservatiivisena kritiikkinä, koska kirjoittajat pyrkivät vaalimaan kulttuuriympäristöjä. Tätä ei ole kuitenkaan Suomessa pidetty leimallisesti vasemmistolaisena tai oikeistolaisena toimintana.

Pamfletin toimittajat ja kirjoittajat ovat riippumattomia ja poliittisesti sitoutumattomia tutkijoita ja asiantuntijoita, ja he pyrkivät tarkastelemaan asioita objektiivisesti sekä kaupungin että kaupunkilaisten yhteisen edun kannalta. Pamfletti ei ole minkään ammattiryhmän, kuten arkkitehtien puheenvuoro, vaikka julkisuudessa on virheellisesti niin joitakin kertoja todettu. Kirjan toimittajien ja kirjoittajien 20 henkilön joukko koostuu kahdeksasta arkkitehdistä, kolmesta maisema-arkkitehdistä sekä muista kaupunkisuunnittelun ja kulttuuriympäristön asiantuntijoista, kuten taidehistorioitsijoista ja yhteiskuntatieteilijöistä. Kirjoittajista yhdeksän on väitellyt tohtoreiksi, ja heidän suurimpia yhteisiä taustanimittäjiään ovat Helsingin yliopisto ja Aalto-yliopisto. Jotkut syyttivät pamflettiä miesten

hankkeeksi, vaikka naisia on kirjoittajina kaksitoista ja miehiä kahdeksan.

Pamfletti ei ole vain sen tehneen 20 asiantuntijan puheenvuoro, sillä julkaisijoina on Suomen Arkkitehtiliiton rakennusperinnön alaoston lisäksi kolme kansallisen tason asiantuntijayhdistystä, joista kaksi toimii myös kansainvälisesti. Pamfletti on ennen kaikkea näiden, alansa tärkeimpien asiantuntijayhteisöjen kannanotto Helsingin kaupunkisuunnitteluun.

POLIITIKOT VAIKENIVAT, JOHTAVAT VIRKAMIEHET SYYTTIVÄT VIRHEISTÄ

Lähestyvät kunnallisvaalit ovat selvästi saaneet Helsingin kahden suurimman puolueen poliitikot – pormestarit mukaan lukien – vaikenemaan *Kenen kaupunki?* -pamfletista ja sen esille nostamista ongelmista, ja niinpä äänessä ovatkin olleet kaupunkiympäristön toimialan johtavat virkamiehet. Pamfletin julkistamisen jälkeen tiedotusvälineet haastattelivat kaupunkiympäristön toimialajohtajaa Mikko Ahoa, joka kutsui kirjan sisältöä *Helsingin Sanomissa* ”ohueksi ja väsyneeksi” ja totesi, että ”faktat ovat hakusessa ja väittämät köykäisellä pohjalla”². Helsingin kaupunginosaalehtien päätoimittaja Mikko Keski-Vähälä moitti Ahon suhtautumista pamflettiin arrogantiksi.³

Kaksi Mikko Ahon alaista, maankäyttöjohtaja, sosiologi Rikhard Manninen ja yleiskaavapäällikkö, diplomi-insinööri Pasi Rajala osallistuvat poikkeuksellisen aktiivisesti sosiaalisen median keskusteluryhmiin osana viranhoidoan. Twitterin ohella he suuntaavat keskustelua Facebookissa, etenkin Lisää kaupunkia Helsinkiin -ryhmässä, ja näillä foorumeilla he ovat viranhaltijoina levittäneet myös väitettä pamfletin virheellisyyksistä. Heidän kommenttiansa suuri määrä ja voimakkuus pamfletin ja sen asiantuntemuksen mitätöimiseksi kertonee osaltaan siitä, miten oikeaan kirjan artikkeleissa on osuttu.

Aho väitti pamfletissa olevan virheitä, kertomatta mitä ne ovat, minkä jälkeen Manninen ja Rajala alkoivat toistella eri puolilla sosiaalista mediaa, että pamfletissa on virheitä ja ettei sitä voi ottaa vakavasti. Heidän voimakkain kritiikkinsä kohdistui artikkeliin ”Helsingin hallinnon rapauttaminen ja tuhot kulttuuriympäristölle”, jossa käsitellään kaupungin hallintoa ja organisaatiouudistusta kolmen viime valtuustokauden ajalta. Artikkelia koskevista virheväitteistään he ovat nostaneet esiin kuitenkin vain pari konkreettista aihetta, jotka nekin ovat osittaisia väärinymmärryksiä. On kiistanota fakta, että arkkitehtien määrää Helsingin maankäytön johdossa on vähennetty kolmella viimeisellä vaalikaudella ja organisaatiouudistuksen yhteydessä.

Rikhard Manninen totesi artikkelissa väitettävän virheellisesti, että kaupunkisuunnitteluviraston oma tutkimusyksikkö olisi lakkautettu uuden yleiskaavan ja organisaatiouudistuksen yhteydessä, kun se itseasiassa tapahtui jo aiemmin. Valtuusto-podcastissa Manninen totesi tutkimusyksikön lakkauttamisen olleen hänen johdolla tehty päätös.⁴ Kuten edellä mainittiin, Helsingin hallintoa ruotiva artikkeli käsittelee pidempää kehityskulkua, jossa tutkimusyksikön lakkauttaminen on vain eräs yksityiskohta.

Manninen on kyseenalaistanut myös artikkeliin sisältyvän tiedon, että Helsingin maankäytön johtajat on valittu vuonna 2017 ilman julkista hakua. Tieto pitää kuitenkin paikkansa, ja artikkelissa on lähteenä Rakennuslehden uutinen.⁵ Lisäksi Manninen syytti pamflettia Facebookissa ja Twitterissä virheellisyyksistä ja ”vaihtoehtoisista totuuksista”. Perustelematta asiaa hän linjasi: ”Keskustelen mieluummin aiheesta myöhemmin, mutta en nyt ja tässä”, vaikka hän itse aloitti keskustelun.

Kenen kaupunki? -pamfletin jyrkin kriitikko on ollut yleiskaavapäällikkö Pasi Rajala, joka virhesyytösten ohella on henkilöinyt keskustelua nimittelemällä kirjan tekijöitä toistuvasti asiantuntemattomiksi Facebookissa ja Twitterissä, jopa kyseenalaistaen heidän oikeutensa osallistua kaupunkisuunnittelua koskevaan keskusteluun. Kun Rajalalta pyydettiin listaa virheistä, hän kehotti menemään katsomaan Facebookissa käytyjä keskusteluja (joissa hän on itse ollut aktiivinen) ja listasi vain pari yleiskaavan suojelumerkintöjä koskevaa seikkaa, joita kuitenkin ei ole esitetty pamfletissa virheellisesti.

SUOMEN SUURIN RAKENNUSLIKE KRITISOI PAMFLETTIA

On ymmärrettävää, että Juha Kostiainen on työnsä puolesta kritisoinut *Kenen kaupunki?* -pamflettia, sillä hän on rakennusyhtiö YIT:n viestintä- ja kehitysjohtaja. Kostiainen väitti kahdessa blogissaan pamflettia virheitä sisältäväksi ”epämääräiseksi vihjailuksi” perustelematta väitteitään. YIT:n johtoryhmän jäsenenä Kostiaiselle maksetaan palkkaa⁶ siitä, että hän edistää ja puolustaa julkisuudessa ja sosiaalisessa mediassa yhtiönsä suuria hankkeita, joita kirjan artikkeleissa puolestaan kyseenalaistetaan. Kokoomuksessakin toiminut Kostiainen on yksi aktiivisimmin kaupunkisuunnittelua koskevaan keskusteluun osallistuvia henkilöitä Suomessa, ja hän esiintyy usein dosenttina tai tohtorina, ikään kuin riippumattomana keskustelijana.

Tilanne kuvastaa median nykytilaa: tiedotusvälineissä ei aina ehditä tai huomata selvittää, mitä tahoja ja sidonnaisuuksia keskustelijat todellisuudessa edustavat. Kiinteistösi joitus- ja rakennusyhtiöt sekä niiden edunvalvojat, kuten Rakli, laativat työntekijöineen omia päämääriään edistävää viestintää, raportteja ja tutkimuksia, jotka uutisoidaan usein pelkän lehdistötiedotteen pohjalta laajemmalle yleisölle ikään kuin riippumattomina tutkimuksina ja selvityksinä.

Kostiainen unohti blogissaan yhden pamfletin toimittajista, ja saman virheen toisti vihreiden kuntapoliitikko Hannu Oskala Valtuusto-podcastissaan haastattellessaan Juha Kostiaista ja vasemmistoliton kuntapoliitikkoa Noora Laakia.⁷ Jäi epäselväksi, oliko Oskala edes lukenut pamflettia toistaessaan Kostiaisen blogia virheväitteineen. Oskala ei vastannut pyyntöömme kertoa, mitä virheitä kirjassamme hänen mielestään on.

ONKO KAIKKI TIIVISTÄMINEN HYVÄÄ?

Yleiskaavapäällikkö Rajala ja maankäyttöjohtaja Manninen ovat ryöpyttäneet sosiaalisessa mediassa myös *Kenen kaupunki?* -pamfletin johdantoartikkelia ”Tiivimmän, korkeammalle, tehokkaammin?”, jossa muun muassa kritisoidaan Helsingissä nopeasti yleistynyttä korkeaa ja massiivista rakentamista ja paksurunkoisia asuin kerrostaloja pienine ja hämärine asuntoineen ja betonikansipihoineen haitallisena tiivistämisensä. He eivät kuitenkaan pystyneet osoittamaan artikkelista virheitä. Rajala on väittänyt virheellisesti pamfletin vastustavan tiivistämistä, ja hän on vähätellyt pilvenpiirtäjien ja korkeiden tornitalojen rakentamisen, käytön ja korjaamisen tavallista huomattavasti suurempia ilmastopäästöjä sillä, että suurimmalta osin rakennetaan matalampaa. Kirjan johdantoartikkelissa kuitenkin kannatetaan tiivistämistä, mutta vastustetaan korkean rakentamisen yleistymistä myös kaupunkikuvallisista syistä, peräänkuulutetaan yksioikoisuuden tilalle nykyistä monipuolisempia tiivistämisen malleja ja tuodaan esille muiden muassa luonnonvalon ja lähiluonnon tärkeys asumiselle. Osansa purkauksista sosiaalisessa mediassa sai myös YIT:n Helsinki Garden -hanketta käsitellyt pamfletin artikkeli.

ASUNNOISTA ON TULLUT SIJOITUSKOhteITA

Sosiaalisessa mediassa on epäilty liioitteluksi pamfletin hallintoartikkelissa olevaa väitettä, että Helsingin asuntotuotannosta vastaa tilataksillinen toimitusjohtaja, ja että vapaita, kuluttajille suunnattuja ostomarkkinoita hallitsee muutama suuri toimija. Helsingin muutoin ansiokas tilastointi ei näitä tietoja suoraan tuota, mutta asiaa voi tarkastella myös toisin. *Etuovi.comin* mukaan (21.3.2021) Helsingissä myytävistä 1053 uusien kerrostalojen omistusasunnoista kolmasosa oli YIT:n ja kolmasosa SRV:n, Skanskan, Bonavan ja Peabin rakennuttamia. Viisi toimijaa hallitsi siis lähes kahta kolmasosaa markkinoista. Viimeiseen kolmasosaan mahtui hajanaisempi joukko yhtiöitä, muun muassa suuret NCC, Lapti, Lehto, Pohjola ja Fira.

Päivittäistavarakauppa tarjoaa hyvän vertailukohtaan asuntotuotannon keskittymiselle. Voidaan väittää, että Suomen päivittäistavarakaupan markkinoilla on satoja toimijoita R-kioskeista pieniin perheomisteisiin kyläkauppoihin, mutta todellisuudessa S- ja K-ryhmän sekä Lidlin osuus on yli 90 prosenttia. Ei siis ollut ihme, että ensimmäisten joukossa YIT (Kostiainen) reagoi pamflettiin, koska se on Suomen suurin rakennusliike ja Helsingin suurin asuntorakentaja. Jos toimijoina on lisäksi paljon pääomasijoittajia rakennuttamassa itselleen vuokrakerrostaloja hyvällä vuokratuotolla suhteessa investointeihin, se osoittaa osaltaan markkinoiden huonoa toimivuutta. Keskittynyt ja osittain erilaisilla valtion tuilla toimiva asuntosijoittaminen on osa asumisen ”markkinoita”, mutta ei osa toimivia markkinoita, joilla asuntoja ostetaan omaksi kodiksi. Tilannetta kuvastaa se, että isolla osalla ihmisistä ei ole enää varaa ostaa omaa asuntoa Helsingistä, jossa omistusasuntojen tuotannon tarjonta on keskittynyt.

KESKUSTELUN TUKAHDUTTAMINEN HERÄTTÄÄ KYSYMYKSIÄ VIRKAMIESETIIKASTA

Miksi kaupunkiympäristön toimialan johtomiehet sivuuttivat kokonaan pamfletin ydinviestit ja lähtivät sen sijaan levittämään vailla katetta olevia väitteitä kirjan virheellisyyksistä? Miten tällainen vastakampanja suhteutuu muun muassa maankäyttö- ja rakennuslain viranhaltijoilta edellyttämään osallistavaan vuorovaikutukseen? Johtavien viranhaltijoiden Rikhard Mannisen ja Pasi Rajalan työ Helsingin kaupunkiympäristön toimialan aktiivisina somelähettiläinä herättää kysymyksiä muun muassa virkamiesetiikasta, tasapuolisuudesta ja riippumattomuudesta. Korkeiden viranhaltijoiden palkat maksetaan verovarjoilla, ja virkamiesetiikan ohella heidän tulisi noudattaa myös hyviä tapoja, sen sijaan että he ovat virkatyönään näkyvästi tyrmäämässä kaupunkisuunnittelun keskustelunavauksia muun muassa Facebookissa – Rajala myös henkilöimällä ja asiantuntijoita vähättelemällä.

Tähän ongelmaan on kiinnittänyt huomiota myös Helsingin Sanomien arkkitehtuurikriitikko Paula Holmila. Hän arvosteli 10.5.2021 julkisessa päivytyksessään Facebook-sivullaan sitä, kuinka kaupunkiympäristön toimialan johtomiehet ovat keväällä 2021 ohjailleet pamfletista käytävää keskustelua sosiaalisessa mediassa, moittineet pamflettia ja henkilöineet keskustelua mitätöimällä tekijöiden asiantuntemusta:

Onko Helsingissä luovuttu kansalaisten osallistamisesta? Olen kiinnittänyt huomiota huolestuneena, kuinka korkeat kaavoitusvirkamiehet ylimalkaisesti, erittäin asiattomasti, leimailen ja henkilöön käyden rökittävästi eri puolilla somea Kenen kaupunki? -kirjan kirjoittajia, jotka ovat tohtoreita ja tutkijoita. Äänenpainot tuovat mieleen taannoisen "kaiken maailman dosentit" -heiton: kirjoittajien ammattiosaamista ja koulutusta väheksytään. Kaikkien arkkitehtien koulutukseen kuuluu myös kaupunkisuunnittelu, ja heillä on jopa ammattieettinen velvollisuus puuttua vahingolliseksi arvioimaansa kehitykseen. Nyt esimerkiksi yksi virkamies ilmoitti julkisesti, ettei tekn. tri ole pätevä arvioimaan kaupunkisuunnittelua ja voisi lopettaa siitä kirjoittamisen (!).

Poliitikot tekevät kaavoituspäätökset ja virkamiesten tehtävät on ensisijaisesti perustella valmistelua ja esittää vaihtoehtoja, ei tukahduttaa kritiikkiä. Helsinki on tehnyt vuosikymmeniä hienoa työtä kansalaisten osallistamisessa. Virkamiehilläkin on sananvapaus, mutta mistä alkaen sitä on ruvettu käyttämään osallistumista vastaan, keskustelun tukahduttamiseen ja jopa pelotteluun? Kenen kaupunki? -kirja on syntynyt vakavasta huolesta Helsingin kehityksestä. 'Kepeä', 'väsynyt', ja muut herjat eivät oikein riitä argumenteiksi. Myöskään kirjan arvovaltaisia julkaisijajärjestöjä ei voi 'kepeästi' ohittaa.

Ovatko johtavat viranhaltijat lietsonnassaan syyllistyneet virkamiehille sopimattomaan käytökseen, jää arvioitavaksi kaupungin elimissä. Voi myös aiheellisesti kysyä, mistä heidän poikkeuksellisen aggressiivinen ulostulonsa johtuu?

MIKSI HELSINGIN KAAVOJA KAATUU HALLINTO-OIKEUDESSA?

Kenen kaupunki? -pamfletissa kiinnitettiin huomiota myös siihen, että hallinto-oikeuteen vietyjen kaavavalitusten ja -muistutusten määrä on pamfletin tarkasteluajanjaksolla kasvanut Helsingissä huomattavasti, ja että merkittävä määrä isoja kaavoja on kumottu lainvastaisina. Pääkaupungin kaavoja on mennyt nurin myös kirjan ilmestymisen jälkeen. Hallinto-oikeus kumosi Hernesaaren asemakaavan lainvastaisena, ja korkein hallinto-oikeus totesi Östersundomin yleiskaavan lainvastaiseksi suhteessa Natura 2000 -verkoston suojelutavoitteisiin.⁸ Kumpaakin kaavahanketta yhdistivät oikeusistuimien mukaan haitallisten vaikutusten riittämättömät selvitykset ja päätöksiin johtaneet vajavaiset perustelut. Pamfletissa käsitellään tätä aihetta, kaavoittajan kannalta epämieluisan tutkimus- ja selvitysmateriaalin ja asiantuntijoiden näkemysten sivuuttamista. Edellä mainitut ongelmat juontuvat osittain Helsingin 2016 yleiskaavasta, joka on myöhemmin osoittautunut monilta osin puutteellisesti valmistelluksi. On mahdotonta päätellä julkisista asiakirjoista, onko kaavojen kaatuminen johtunut yksityisistä taloudellisista intresseistä, yleiskaavan laatijoiden asiaosaamisesta, yleiskaavan virheellisestä tutkimusmateriaalista vai laiminlyönneistä.

MITÄ HELSINGIN KAUPUNKISUUNNITTELUSSA TAPAHTUU?

Kenen kaupunki? -pamfletin ilmestyttyä monia siinä käsiteltäviä hankkeita on alettu arvioida kriittisemmin tiedotusvälineissä ja sosiaalisessa mediassa. Kritiikkiä on saanut etenkin sijoitusyhtiö Evatan aloittama ja kokoama sijoittajahanke Elielinaukiolle, sillä kaikissa viidessä suunnittelukilpailuun kutsuttujen konsulttitoimistojen ehdotuksissa aukio esitetään täytettäväksi suurella rakennuksella. Huhtikuussa kritiikin kohteiksi nousivat HRG Propertypartners Oy:n Hietalahdentorin viereiselle ranta-alueelle konsulttitoimistoilta tilaamat ehdotukset, joissa rakentamisen määrä on peräti kaksinkertaistunut siitä, mitä pamfletissa kerrottiin. Eteläsataman myyminen rakennusmaaksi on puolestaan edennyt toukokuussa sijoittajille julkistetulla kilpailulla. Toukokuussa julkistettiin Kottaraisen korttelin asemakaavaehdotus, jossa kiinteistö-sijoitusyhtiö Kojamon aloitteesta on tarkoitus tuhota yksi kantakaupungin arvokkaimmista kortteleista Kalevankadun, Eerikinkadun ja Albertinkadun välissä. Kottaraisen korttelin keskeltä purettaisiin suuri klassistinen punatiilirakennus ja jo entuudestaan ahdas sisäpiha täytettäisiin kahdella kahdensankerroksisella asuinkerrostalolla.

Esitetyt suuret ja korkeat pistetalot poikkeavat alueen räystäskorkeudesta ja ovat Helsingin keskustan korttelien rakentumisperinteelle vieraita. Sisäpiha muuttuisi kapeiksi ja hämäräksi kuiluiksi. Tässäkään tapauksessa tiivistäminen ei paranna vaan huonontaa kulttuuri- ja elinympäristöä.

Helsingin nykyistä kaupunkisuunnittelua viitoittaa pyhä neliyhteys, jossa kiinteistösijoitus- ja rakennusyhtiöt, pormestari ja kaupunkisuunnittelua hoitava apulaispormestari, kahden suurimman puolueen muutamien johtavat poliitikot sekä kaupunkiympäristön johtavat virkamiehet toimivat yhdessä ulkoistaen kaupunkisuunnittelua yhä enemmän yhtiöiden hoidettavaksi. Toimintaa säestää poliittisesti suuntautunut Facebookin Lisää kaupunki Helsinkiin -ryhmä, jossa monet edellä mainituista toimivat aktiivisesti.

Hankkeisiin liittyy kaupungin maa- ja kiinteistöomaisuuden myynti eli julkisen omistuksen vähentäminen keskeisenä tavoitteena. Myy Vapaavuoren siirtyminen elokuussa 2021 Helsingin kaupungin pormestarin paikalta sekä tanskalaisen kiinteistösijoitus- ja kehitysyhtiö NREP:n että viestintäyhtiö Miltoon Groupin palvelukseen⁹ on vain pieni osa jäävuoren huipusta. Sijoittajien valta Helsingin kaupunkisuunnittelussa on kasvanut Vapaavuoren pormestarikaudella, viestintätoimistoja on palkattu edistämään hankkeita, ja yhdeksi aktiiviseksi toimijaksi on tullut NREP:n, jonka hankkeita pamfletissa muiden muassa kritisoidaan.

KAAVOITUKSESSA SIVUUTETAAN PAIKALLISTASON DEMOKRAATTISTA PÄÄTÖKSENTEKOJA

Kun valtion viranomaiset 2000-luvun alussa siirsivät asemakaavoituksen päätösvaltaa paikallistasolle, oli sinänsä hyvänä ajatuksena saada alueiden maankäyttö lähemmäksi paikallista asiantuntemusta ja vähentää ylätason byrokratiaksi nähtyä ohjausta. Joustavampi suunnittelu haluttiin nähdä demokraattista yhteisten asioiden hoitoa palvelevana. Mahdollisena ongelmana tunnistettiin paikalliset lyhyen aikavälin intressit, jotka saattaisivat sivuuttaa yleisen pitkän aikavälin edun.

Kenen kaupunki? -pamfletti on osoittanut konkreettisilla esimerkeillä, että aiemmin tutkimuksissa esitetyt uhkakuvat ovat toteutuneet. Jonne Hytönen on käsitellyt väitöskirjassaan (2020) kysymystä eri näkökulmista. Hän toteaa, että ”kaavoituksella on luotu demokraattisessa järjestyksessä tavoitteet ja oikeudelliset pelisäännöt, joista joustaminen paikallisesti vaikutusvaltaisten intressien paineen alla ei mitenkään välttämättä edistä kestävyyttä tai suunnittelun oikeudenmukaisuutta.”¹⁰ Toisin sanoen kuntien mahdollisuus tulkita poikkeamispäätöksillä muutoksia vahvistettuihin asemakaavoihin tai myöntämällä suunnitteluvaramuksia laajoihinkin kokonaisuuksiin ilman pidemmän aikavälin tarkastelua vaarantaa rakennetun ympäristön monia arvoja. Näin demokraattinen paikallistason päättäminen

voidaan sivuuttaa, vaikka juuri se oli valtion kaavoituskontrollin löyhentämisen perusajatus.

Pamfletissa käsitellyt hankkeet ovat Helsingin kantakaupungista, mutta samat ongelmat näyttäytyvät eri asteina muualla maassa. Asemakaavoja muutetaan poikkeamispäätöksillä ja kulttuuriympäristöjen vahvistettuja suojelumerkintöjä tulkitaan uudelleen ilman lakisääteistä asemakaavamenettelyä. Suunnitteluvaramuksia sovitaan ennen kuin kaupunkien usein erittäin ammattitaitoiset kaavoittajat ovat suunnitelleet laajempia kokonaisuuksia ilman lyhyen aikavälin liikemaailman tuottonäkökulmia tai vaalikauden mittaisia intohimoja. Tätä ei voi hyvittää tai peittää antamalla kuntalaisille mahdollisuus ilmaista mielipiteensä siinä vaiheessa, kun alustavia sopimuksia maankäytöstä on jo sovittu. Onko esimerkiksi yli viidellä tuhannella Helsingin kaupungin Kerro kantasi -palveluun lähetyllä kriittisellä kansalaismielipiteellä Elielinaukion täyttämistä merkitystä muuten kuin mainintana, että järjestelmään sisältyvä kuuleminen suoritettiin ja että kuntalaiset olivat kiitettävän aktiivisia?¹¹

PAMFLETISTA ETEENPÄIN: KOHTI PAREMPAA KAUPUNKISUUNNITTELUA?

Kenen kaupunki? -pamfletin palstametreinä, bitteinä ja ääniaaltoina saama poikkeuksellisen suuri julkisuus kertoo osaltaan laajasta pettymyksestä siihen, että Helsingin kaupunkisuunnittelu on muuttunut keskeisten hankkeiden osalta sijoittajavetoiseksi ja yhteisen kaupunkiympäristön laadun kannalta arveluttavaksi. Pamfletille asetettu tarkoitus on toteutunut, sillä keskustelu kaupunkisuunnittelusta ja uhanalaisista kulttuuriympäristöistä on laajentunut, ja kiistanalaiset hankkeet ovat nousseet julkisuuden ja sosiaalisen median välityksellä yleiseen tietoisuuteen. Kaupunkilaiset näyttävät havahtuneen pamfletin myötä siihen, miten peruuttamattomia muutoksia Helsinkiin on viime aikoina pantu vireille kiinteistösijoitus- ja rakennusyhtiöiden aloitteesta ja eduksi yhteisen kaupunkitilan kustannuksella. Jatkossa olisi tärkeää, että kaupunkilaiset pääsisivät hahmottamaan ja kommentoimaan suunnitelmia jo niiden alkuvaiheessa.

Kenen kaupunki? -pamfletti käsittelee Helsingin maankäyttöpoliittikan nykydynamiikkaa kolmella viime vaalikaudella, vallan keskittymistä, kulttuuriympäristöjen vaarantumista ja poliitikkoja tämän kehityksen mahdollistajina. Näistä helsinkiläiset äänestävät kesäkuussa 2021, ja näistä on tarpeellista käydä riippumatonta keskustelua myös tulevaisuudessa.

VIITTEET

¹ *Kenen kaupunki?* -kirja esillä lehdissä, televisio- ja radiokanavilla ja verkkojulkaisuissa, tässä valikoima tärkeimmistä: Uutislähettykset *Yle TV1*; Jonni Aromaa. Joukko arkkitehteja syyttää Helsinkiä rakentamisen salamyhkäisyydestä ja "uuskorporatismista" – tuore kirja: tulevaan jättiareenaan liittyy kyttykaupat. *Yle.fi* 11.3.2021; Jonni Aromaa, Joukko arkkitehteja lyttääsi Helsingin rakentamisen – nyt vastaa toimialajohtaja Mikko Aho: "Sijoittajat eivät määríttele kaupunkia, emme ole salamyhkäisiä". *Yle.fi* 11.3.2021; Ari Tuhkanen. Helsingin rakentaminen ei kestä arvostelua, sanoo professori Pallasmaa: "Ne ovat aikamoisia tuhoja, jos kaupungin identiteetti katoaa". *Yle* 15.3.2021; Noona Bäckgren. Arkkitehdit lyttävät tavan, jolla Helsinkiä nyt rakennetaan – Kaupunki pitää väitteitä "ohuina ja väsyneinä". *Helsingin Sanomat* 17.3.2021, Rakennuslehti 18.3.2021; Noona Bäckgren. Arkkitehtien mukaan Helsinki on tuhoamassa useita paraatipaikkojaan samaan aikaan – Poikkeuksellisen kuumana käyvän keskustelun osapuolet asettuivat väittelyyn. *Helsingin Sanomat* 20.3.2021; Helsingin nopea kasvu hämmentää nyt monia – Helsinki haluaa rakentaa uutta myös kantakaupunkiin, mutta suunnitelmat herättävät kerta toisensa jälkeen voimakasta vastustusta. Pääkirjoitus. *Helsingin Sanomat* 18.4.2021; Ylen aamu; Helsingin kaupunkisuunnittelulle haukut, arkkitehdit arvostelevat pilvenpiirtäjiä. Jälkinäytös. *Yle TV1* 11.3.2021; Viiden jälkeen, *MTV3* 17.3.2021; Kari Pyrhönen, Helsingin keskustasta halutaan bisnes-city -kriitikot kauhuissaan: Rannat pilataan korkeilla toimistoilla ja rautatieasemakin jää jalkoihin, *MTV3, Mtvuutiset.fi* 18.3.2021; Lukuisia pamflettia puoltavia kirjoituksia *Helsingin Sanomien* mielipideosastolla keväällä 2021; Sofia Holmlund. Staden får en utskällning för hur den behandlar Sandviken och Elielplatsen - samhällsvetare och arkitekter riktar skarp kritik mot Helsingfors stads planering av de mest värdefulla områdena i centrum-kärnan. *Hufvudstadsbladet* 20.3.2021; Sofia Holmlund. Efter anklagelserna: staden tillbakavisar kritiken - För tätt, för massivt, för hemligt, för mycket makt åt privata krafter. *Hufvudstadsbladet* 20.3.2021; Tero Miettinen. Kansallismaisemat kaupan – Helsinki tuhoaa kulttuuriympäristönsä ja lähiluontonsa, väittää arkkitehtien pamfletti. *Suomen Kuvalehti* 1.4.2021; Kristo Vesikansa. Kenen ehdoilla kaupunkia tehdään? *Arkkitehti* 1/2021; Mikko Keski-Vähälä. Kaupunki kabinettiherrojen hiekkalaatikolla. *Töölöläinen* 6/2021; Mikko Keski-Vähälä. Uusi sellutehdas Helsinkiin. *Töölöläinen* 10/2021; Arkkitehtuurisota - uudistetaanko Helsinkiä liian hätäisesti? Juontajana Vesa Kytöjoja. *Kulttuuriykkönen*, Yle Radio 1, 22.3.2021; Helsingin muuttuva muoto: Kohti pilviä vai horisonttia? Juontajina Päivi Häikiö ja Anni Korkman. Helsinki Design Weekly. *Radio Helsinki* 8.4.2021; Miina Jutila, Taavi Lindfors. Helsingin kaupunkisuunnittelua kritisoiva pamfletti kirvoittaa keskustelua. *Archinfo.fi* 26.03.2021.

² Noona Bäckgren. Arkkitehdit lyttävät tavan, jolla Helsinkiä nyt rakennetaan – Kaupunki pitää väitteitä "ohuina ja väsyneinä". *Helsingin Sanomat* 17.3.2021.

³ Mikko Keski-Vähälä. Uusi sellutehdas Helsinkiin. *Töölöläinen* 10/2021.

⁴ Valtuusto-podcast. Juontajina Hannu Oskala ja Laura Rissanen. 31.3.2021. soundcloud.com/user-769318490.

⁵ Manninen viittasi Heikosen artikkeliin, jonka viitteessä 15 on lähteenä uutinen: Helsingin kaupunginhallitus valitsee kaupunkiympäristön palvelualueiden johtajat ilman julkista hakua. *Rakennuslehti* 30.1.2017.

⁶ YIT:n johtoryhmän jäsenten palkkojen, luontaisetujen, tulospalkkioiden ja osakepohjaisen kannustinjärjestelmien keskiarvo vuonna 2019 oli 347 336 €. YIT Oyj:n palkka- ja palkkioselvitys 2019, s. 3. *Yitgroup.com*.

⁷ Valtuusto-podcast-special Kenen Kaupunki? Juontajina Hannu Oskala ja Laura Rissanen. 7.4.2021. Soundcloud.com.

⁸ Helsingin hallinto-oikeuden päätös H1904/2021, 29.4.2021; Korkeimman hallinto-oikeuden vuosikirjapäätös KHO:2021:60, 10.5.2021.

⁹ Katja Kuokkanen. Nrep houkutteli pormestari Vapaavuoren riveihinsä ravintola Savoyin kabinetissa. *Helsingin Sanomat* 13.5.2021; Emil Elo. Jan Vapaavuori siirtyy elokuussa Milttonille, näin hän vastaa kritiikkiin uusista töistä. Helsingin pormestari alkaa konsultoida Milttonin asiakkaita kaupungistumisesta. *Helsingin Sanomat* 20.5.2021.

¹⁰ Jonni Hytönen. Hyvän suunnittelun muuttuvat periaatteet. *Yhdyskuntasuunnittelu* 2/2020.

¹¹ Aedes Oy:n tekemä erittely ja laskelma Kerro kantasi -palvelun vastauksista Elielin-aukion suunnittelukilpailun ehdotuksia koskien.

Tämä artikkeli on jatkoa kirjalle

KENEN KAUPUNKI? HELSINGIN KAUPUNKISUUNNITTELU JA KULTTUURI- YMPÄRISTÖ TÖRMÄYSKURSSILLA

KENEN KAUPUNKI? -KIRJAN TOIMITTAJAT

JA TÄMÄN KATSAUKSEN KIRJOITTAJAT:

Harri Hautajärvi, TkT, arkkitehti SAFA, Rakennusperintö-Safan perustaja.

Juhana Heikonen, TkT, arkkitehti SAFA, FM, ICOMOSin Suomen osaston varapuheenjohtaja.

Petteri Kummala, FT, Docomomo Suomi Finland puheenjohtaja.

Timo Tuomi, FT, Helsingin yliopiston dosentti, Rakennustaiteen seuran puheenjohtaja.

JULKAISUJA

Docomomo Suomi Finland, ICOMOSin Suomen osasto, Rakennustaiteen Seura, Rakennusperintö-SAFA. Helsinki 2021. Lue verkosta: icomos.fi/kenen-kaupunki

GRAAFINEN SUUNNITTELU: Päivi Häikiö

Helsinki 2021

ISBN 978-952-69679-0-5